

~ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ ~

УДК 368.1

DOI:10.32680/2409-9260-2023-5-6 -306-307-41-46

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕФІНІЦІЇ «ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СТРАХОВИКА»

Бондаренко П. В., старший викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: pavel.bondarenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8000-1913

***Анотація.** Метою статті є визначення економічної сутності дефініції «фінансовий потенціал страховика». У роботі доведено, що дефініція «фінансовий потенціал страховика» має багатогранне вимірювання та не зводиться лише до грошових коштів, як це розуміється у сучасній науковій літературі. До властивостей, що має фінансовий потенціал страховика, віднесемо: спроможність зберігати цінність активу, спроможність швидкого перетворення у інший актив тощо. Виконання нормативної функції (ідеться про відповідність встановленим вимогам законодавства певної країни, де функціонує страховик), наприклад, – це підтримка рівня платоспроможності, стійкості, структури вкладень резервів тощо, стає критерієм ефективного управління формуванням та використанням фінансового потенціалу. Методологією дослідження визначено системний підхід, аналіз та синтез. На основі аналізу наукових поглядів щодо дефініції «фінансовий потенціал страховика» надано власне визначення з урахуванням особливостей страхової діяльності. Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості на основі отриманих результатів побудувати систему управління фінансовим потенціалом страховика.*

***Ключові слова:** потенціал суб'єкта господарювання, фінансовий потенціал страховика, фінансові ресурси, фактор часу, гіпотетичний фінансовий потенціал.*

THE ECONOMIC ESSENCE OF THE DEFINITION "FINANCIAL
POTENTIAL OF THE INSURER"

Pavel Bondarenko, Senior Lecturer, Department of Finance, Banking, Insurance, and Stock Market, Odessa National University of Economics, Ukraine
e-mail: pavel.bondarenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8000-1913

***Abstract.** The purpose of the article is to determine the economic essence of the definition "financial potential of the insurer". The paper proves that the definition of "financial potential of the insurer" has a multifaceted measurement and is not reduced to only monetary funds, as it is understood in modern scientific literature. Properties of an insurer's financial potential include: the ability to preserve the asset's value, the ability to quickly transform into another asset, etc. Performance of a regulatory function (meaning compliance with the established requirements of the legislation of a certain country where the insurer operates), for example, maintaining the level of solvency, stability, structure of reserve investments, etc., becomes a criterion for effective management of the formation and use of financial potential. The research methodology is defined as a systematic approach, analysis and synthesis. Based on the analysis of scientific views on the definition of the insurer's financial potential, a proper definition was given taking into account the specifics of insurance activity. The practical significance of the results lies in the possibility to build a system of managing the insurer's financial potential based on the obtained results. The insurer's financial potential is a prerequisite for its successful activity on the market. The size of the insurance company's financial potential depends on the quantity and quality of its financial resources, taking into account the above definitions. Taking into account the above, the need for further research into this definition becomes obvious. The study of the concept of "financial potential" has scientific and practical significance for the economic activity of all economic entities, the state of a particular industry, the economy of a particular region, and for the country as a whole.*

***Key words:** potential of the enterprise, financial potential of the insurer, types of potential of the insurer.*

JEL Classification: G220; G290.

Постановка проблеми. Проблеми розвитку економічної діяльності всіх суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) з новою гостротою виявили потребу дослідження процесів формування та використання фінансового потенціалу, який стає фінансовою подушкою у складних умовах, забезпечує фінансову стійкість та платоспроможність. Розмаїття поглядів на процеси формування фінансового потенціалу виявило, що ототожнення з фінансовим потенціалом інших понять призводить до зниження ефективності управління ним, «випадання» окремих складових тощо. Нині недостатньо розроблений методичний інструментарій оцінювання фінансового потенціалу, його достатності для виконання поставлених завдань стратегічного і тактичного розвитку.

Фінансовий потенціал страховика є передумовою його успішної діяльності на ринку. Розмір фінансового потенціалу страхової компанії залежить від кількості та якості наявних у нього фінансових ресурсів з урахуванням наведених визначень. З урахуванням вищезазначеного стає очевидною необхідність подальшого дослідження цієї дефініції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти формування та використання фінансового потенціалу суб'єкта господарювання, зокрема страховика, привертають увагу багатьох українських та закордонних учених. Серед них вкажемо на праці О. Марценюк-Розарьонової, А. Бондар, Г. Партін, Г. Корнейчука, Н. Внукової тощо. Більшість авторів розглядають питання моделей управління фінансовим потенціалом з погляду прогнозування діяльності страховика, структури потенціалу, можливості інтеграції українських страховиків до міжнародного страхового простору з урахуванням особливостей державного регулювання та наявних фінансових ресурсів.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць доводить, що окремі питання залишилися поза увагою науковців або досліджені недостатньо. Насамперед це стосується питань формування та оцінювання фінансового потенціалу, зокрема страховика. Ця проблематика має незначну кількість публікацій, а питання, які висвітлюються, орієнтовані у більшості випадків на використання потенціалу.

Мета дослідження. Мета статті полягає у дослідженні сутності дефініції «фінансовий потенціал страховика» та її місця у забезпеченні ефективної системи управління фінансовим потенціалом.

Основний матеріал. Суттєві зміни, що викликані подіями, пов'язаними з пандемією, екологічними перетвореннями та стихійними лихами, а також подіями воєнно-політичного та економічного характеру, значно змінили ставлення населення та урядів щодо необхідності створення певного «резерву» на всіх рівнях господарювання для забезпечення розширеного відтворення та стабілізації економічних процесів. Як правило, створення такого резерву асоціюється з поняттям потенціалу. Потенціал (від лат. *potentia* – сила, міць) може означати: сукупність усіх наявних засобів, можливостей, резервів, коштів, в т. ч. «запасних» коштів, які можуть бути використані у певній сфері. Враховуючи широкий вжиток цього терміну відносно до різних сфер діяльності розрізняють: людський потенціал, енергетичний потенціал, ресурсний потенціал, економічний потенціал, фінансовий потенціал тощо. При розгляді сфери економічних та фінансових відносин представляє інтерес саме дефініція «фінансовий потенціал».

Дослідження поняття «фінансовий потенціал» має наукове й практичне значення для аналізу господарської діяльності всіх суб'єктів господарювання, стану окремої галузі, економіки окремого регіону, національної економіки.

З наукового погляду введення у науковий простір поняття «фінансовий потенціал» дозволяє розширити межі наукового пізнання функціонування будь-якої сфери економіки, надає можливість дослідження процесу виникнення та розвитку розподільних та перерозподільних відносин, їх перспективи, визначення напрямів та стадій функціонування економіки в цілому та окремих її елементів, що надає можливість застосування стимулюючих або стримуючих заходів регулювання. Тобто впровадження (запозичення такого поняття з інших напрямів науки) поняття «фінансовий потенціал» розширює межі пізнання, стимулює розвиток апарату досліджень та прикладних методик оцінювання.

В економічному контексті потенціал підприємства, зокрема фінансовий потенціал страховика, зазвичай характеризують як сукупність його спроможностей [4]. Ми вважаємо, що це передумови формування потенціалу, але не потенціал. Отже, з огляду на вищесказане, можна простежити відокремлення понять «можливості», «здібності» від поняття «ресурси», з іншого боку – врахувати елементи стратегічного підходу й пріоритетність стратегічних ресурсів для досягнення підприємством конкурентних переваг.

Додамо також, що існує підхід, де фінансовий потенціал розглядається як система відносин, що виникають на підприємствах з метою досягнення максимально можливого фінансового результату [5]. Такий підхід можливо прийняти, якщо ми досліджуємо розвиток та реалізацію відносин, але такі відносини виникають у будь-якій сфері, де робиться розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів, наприклад, при сплаті податків. Але такий підхід не має конкретики та не відображає сутність фінансового потенціалу. Узагальнюючи висвітлені наукові концепції (підходи) щодо визначення сутності фінансового потенціалу, вважаємо необхідним акцентувати наступне: всі вказані підходи, при всій їх важливості та доцільності, вирішують конкретну задачу, але у цілому не віддзеркалюють сутності фінансового потенціалу.

Підходи щодо визначення сутності фінансового потенціалу, які аналізувалися, свідчать про складність та суперечливість цієї дефініції.

У нашому дослідженні пропонується використання наступного визначення. Під дефініцією «фінансовий потенціал» будемо розуміти сукупність накопичених фінансових ресурсів, отриманих з різних джерел в межах законодавства та відповідно до фінансової політики суб'єкта господарювання, які сформовані внаслідок реалізації перерозподільних відносин, та такі, що перебувають у стані руху у часі та напрямках використання відповідно до стратегії та тактики суб'єкта господарювання, підтримуючи наявні властивості.

Питання щодо джерел формування потенціалу, його оцінки, напрямів використання з урахуванням критерію ефективності чи першочергової необхідності стають вкрай важливими для суб'єктів господарювання, зокрема страховиків. Огляд наукових здобутків щодо визначення сутності фінансового потенціалу дозволяє зробити висновок про відсутність єдиної позиції у цьому питанні.

Так, дослідники І. М. Ненно, В. Г. Баранова вважають, що «сума фінансових ресурсів страхової компанії формує її фінансовий потенціал» [3].

Автори О. Марценюк-Розарьонова та А. Бондар стверджують, що «фінансовий потенціал формується страхувальниками, перестраховиками та страховими компаніями за рахунок власного капіталу» [4]. Але таке твердження має деякі вади. Адже страхувальники не формують фінансовий потенціал страховика (з урахуванням того, що автори неправомірно включають сюди й елемент витрачання такого потенціалу на ведення страхової справи). Вони сплачують страхові внески, купуючи страховий поліс з надання страхової послуги. Ці автори також вважають, що «фінансовий потенціал страхової компанії – це фінансові ресурси, що перебувають у господарському обігу і використовуються для проведення страхових операцій і здійснення інвестиційної діяльності» [2]. Не врахування фактору часу зводить проблематику формування фінансового потенціалу до звичайної страхової діяльності (проведення страхових операцій) та стає незрозумілим, чим відрізняється фінансовий потенціал від фінансових ресурсів, які забезпечують поточну діяльність.

Ю. А. Романовська вважає, що «фінансовий потенціал страхової компанії складається з двох частин: власного капіталу та позикового капіталу. Позиковий капітал перевищує власний капітал, що зумовлено специфікою самої страхової галузі» [5]. Але тут не робиться уточнення, що не всі залучені ресурси формують фінансовий потенціал, та те, що розмір такого потенціалу постійно змінюється (через виплати страхового відшкодування).

Розгляд дефініції фінансового потенціалу в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників відбувається поряд з розглядом системи понять при дослідженні фінансових ресурсів страхової компанії. Звісно, кожна позиція має раціональну основу та право на існування, однак слід зазначити, що фінансові ресурси є лише елементом фінансового потенціалу страхової компанії, але не самим фінансовим потенціалом. Дослідження фінансового потенціалу страховика стає важливим з погляду формування інструментарію управління фінансами страхових організацій, визначення перспектив його використання, прийняття відповідних заходів щодо своєчасної переорієнтації напрямків використання.

Розглядаючи фінансовий потенціал страховика, слід визнати, що існує певна особливість його формування, у тому числі його складових. Так, ряд авторів вважає, що фінансовий потенціал страхової компанії – «це фінансові ресурси страхової організації, що знаходяться в господарському обороті» [1]. Вважаємо, що тут виявляється змішування власне фінансового потенціалу та тих засобів, що забезпечують поточну діяльність, немає первинного циклу – формування фінансового потенціалу.

Зазначимо, що термін «потенціал» щодо галузі страхування має кілька визначень. Це – фінансовий потенціал страхового ринку та фінансовий потенціал страховика. Зауважимо, що ці поняття взаємопов'язані і у загальному розумінні головна різниця виявляється у масштабах об'єкта, який досліджується [8].

Спираючись на результати досліджень науковців у галузі страхування, ми у загальному вигляді визначаємо поняття фінансового потенціалу страховика як сукупність акумульованих фінансових ресурсів, отриманих з різних джерел у межах законодавства, що утворюються внаслідок здійснення відносин перерозподілу, вільних від фінансових зобов'язань, з урахуванням часу відповідно до стратегії та тактики страховика.

Сутність будь-якого поняття реалізується (виявляється) через його функції. Що ж до дефініції «фінансовий потенціал», то реалізація його властивостей (функцій) відбувається за допомогою певного інструменту системи менеджменту.

Щодо характеристик-властивостей, то вони забезпечують комплексну оцінку фінансового

стану СПД, здатність задовольняти потреби, які існують сьогодні та у майбутньому, перспективи зростання.

Зауважимо, що для кожного суб'єкта, який формує фінансовий потенціал, ці характеристики-властивості різні, їх співставлення можливо тільки за аналогами або за близькими загальними характеристиками діяльності. Наприклад, фінансовий потенціал регіону неможливо порівнювати з потенціалом держави або суб'єкта господарювання, натомість фінансовий потенціал страховика з комерційних видів страхування можливо порівнювати з фінансовим потенціалом іншого страховика, як у розрізі загальної діяльності, так і у розрізі страхового портфелю або класу страхування.

При визначенні головного сенсу поняття «фінансовий потенціал страховика» слід взяти до уваги те, що актуалізація фінансового потенціалу може мати місце лише за певних умов, які формуються фінансовою політикою страхової компанії. Все вищесказане дозволяє нам розглядати поняття «фінансовий потенціал страхової компанії» як найважливіший елемент ринкового потенціалу, сутність якого проявляється в здатності страхової компанії управляти елементами фінансового потенціалу страхової компанії з метою забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості на певних етапах її розвитку.

Розглянувши різні погляди, звернемося до передумов, які формують більш глибокий зміст фінансового потенціалу страхової компанії.

Формування фінансового потенціалу страхової компанії представляється як процес залучення фінансових ресурсів у страховий процес та їх розподіл на ті, що забезпечують поточне функціонування, та ті, що тимчасово не використовуються в поточній діяльності; управління їх рухом, трансформацією в конкретні форми капіталу, здатні «профінансувати» зобов'язання страховика у ситуації «страхового викиду» (суттєвого відхилення сукупної суми страхового відшкодування від звичайних величин), тобто забезпечити його платоспроможність в будь-який момент часу. Залучення фінансових ресурсів страхової компанії відбувається в процесі здійснення страхової, інвестиційної та фінансової діяльності. Фінансові ресурси у цих сферах діяльності динамічно взаємопов'язані та їх рух являє собою певний кругообіг коштів компанії.

Враховуючи вищесказане, дослідження сутності фінансового потенціалу страхової компанії доцільно проводити в двох напрямках, перший з яких пов'язаний з продовженням дискурсу з питання сутності та змісту поняття «фінансовий потенціал», другий – зі спробою побудови цілісної системи понять, взаємопов'язаних з фінансовим потенціалом страхової компанії.

З одного боку, фінансовий потенціал страхової компанії можливо розглядати як сукупність фінансових ресурсів страховика

(економічно-ресурсний практично-орієнтований напрямок), що нині домінує в науці стосовно діяльності всіх СПД. Ми пропонуємо використовувати підхід «джерела, спроможність, напрямки». З іншого боку, можна визначати фінансовий потенціал як здатність страхової компанії створювати і освоювати фінансові ресурси і резерви з позиції забезпечення її фінансової стійкості (позиція виникнення та реалізації фінансових відносин та фінансово-результативний напрямок) [9].

Інтегруючи вказані сутнісні характеристики, можна припустити, що фінансовий потенціал – це фінансові відносини, які формуються та реалізуються у здатності компанії до подальшої розширеної діяльності, засновані на наявності всіх видів фінансових ресурсів, у тому числі й фінансового потенціалу. Внаслідок цього потенційні можливості страхової компанії визначаються насамперед наявністю «вільних» фінансових ресурсів і можливістю використання внутрішніх резервів розвитку страхової компанії [10]. Але звертаємо увагу на наявність та необхідність врахування виникаючих фінансових відносин з приводу формування та використання фінансових ресурсів страховика. Зауважимо, що ми відносимо до поняття фінансового потенціалу можливі фінансові потоки, які можуть виникати (створюватися) внаслідок розширення діяльності страховика, впровадження нових видів страхування, інших заходів. Так фінансовий потенціал створює передумови (можливості) для появи не лише наявних фінансових ресурсів, які ще не використані, але й гіпотетичних фінансових ресурсів, які можуть виникнути. Наприклад, впровадження діджиталізації у страховий процес може збільшити притік страхових внесків, може скоротити витрати та вивільнити ресурси для використання у іншому напрямку та ін. Отже, до складу системи понять фінансового потенціалу необхідно додати таку характеристику як «гіпотетичність». Такий гіпотетичний фінансовий потенціал може формуватися як за рахунок впровадження новітніх технологій, так і зміни напрямів використання наявних фінансових ресурсів.

Неврахування цього факту обмежує горизонт сприйняття страхування у стратегічному сенсі.

Висновки. Аналіз наукової літератури, узагальнення практики функціонування страховиків дозволяють запропонувати використання наступного визначення: «фінансовий потенціал» – це сукупність накопичених фінансових ресурсів, отриманих з різних джерел у межах законодавства та відповідно до фінансової політики суб'єкта господарювання, що сформовані внаслідок реалізації перерозподільних відносин, та такі, що перебувають у стані руху у часі та напрямках використання відповідно до стратегії та тактики суб'єкта господарювання, підтримуючи наявні властивості.

Список літератури

1. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. №7 (37). С. 123–130.
2. Бондаренко П. В. Сутність фінансового потенціалу страхової компанії. *European journal of economics and management*. 2021. Vol. 7, Issue 3. URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2021/eujem_2021_7_3/eujem_2021_7_3.pdf
3. Баранова В. Г., Ненно І. М. (2012). Фінансовий потенціал страховика. URL: <https://core.ac.uk> (дата звернення 01.05.2023).
4. Марценюк-Розар'янова О., Бондар А. (2018) Аналіз фінансового потенціалу страхової компанії та механізму його формування URL: <http://www.investplan.com.ua> (дата звернення 01.05.2023).
5. Романовська Ю. А. (2020) Фінансовий потенціал страхового ринку України. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua> (дата звернення 01.05.2023).
6. Корнейчук Г. В. Структурні компоненти фінансового потенціалу агроформувань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №7 (частина 2). С. 26–30.
7. Громова А. Є. Фінансовий потенціал як основа формування прибутку підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. №5. С.75-76.
8. Лукарш Г. Механизм формирования и использования финансового потенциала страховой компании. *Анkil*, 2006.
9. Хринюк О. С., Бова В. А. Сутність фінансового потенціалу підприємства. URL: <http://are.fmm.kpi.ua> (дата звернення 20.05.2023)
10. Куліш Г. П., Чепка В. В. Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільності економіки. *Статистика України*. 2017. №1. С. 29-35.
11. Гончаренко М. В. Еволюція сутності фінансового потенціалу розвитку територій. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Випуск. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2013_3_25 (дата звернення 30.05.2023).

References

1. Kuntsevych, V. O. (2004). Concept of financial potential of enterprise development and its assessment. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 7 (37), 123–130. [In Ukrainian].
2. Bondarenko, P. V. (2021) The essence of the insurance company's financial potential. *European journal of economics and management*, Vol. 7, Issue 3. Retrieved from https://eujem.cz/wp-content/uploads/2021/eujem_2021_7_3/eujem_2021_7_3.pdf [In Ukrainian].
3. Baranova, V. H., Nienno, I. M. Financial potential of the insurer. Retrieved from <https://core.ac.uk> [In Ukrainian].
4. Martseniuk-Rozar'onova, O., Bondar, A. (2018). Analysis of the financial potential of the insurance company and the mechanism of its formation. Retrieved from <http://www.investplan.com.ua> [In Ukrainian].
5. Romanovs'ka, Yu.A. Finansovyj potentsial strakhovoho rynku Ukrainy. Retrieved from <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua> [In Ukrainian].
6. Kornejchuk, H.V. (2016). Structural components of the financial potential of agricultural formations. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, 7 (chastyna 2), 26–30. [In Ukrainian].
7. Hromova, A. Ye. (2017). Financial potential as the basis of enterprise profit formation. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, 5, 75-76. [In Ukrainian].
8. Lukarsh, H. (2006). Mekhanyzm formirovaniya y uspol'zovaniya fynansovoho potentsyala

strakhovoj kompanyy. Ankyl. [In Russian].

9. Khrynjuk, O. S., Bova V. A. The essence of the financial potential of the enterprise. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua> [In Ukrainian].

10. Kulish, H. P., Chepka, V. V. (2017) . The financial potential of the enterprise and its role in conditions of economic instability. *Statystyka Ukrainy*, 1, 29-35. [In Ukrainian].

11. Honcharenko, M. V. (2013). The evolution of the essence of the financial potential of territorial development. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 3. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2013_3_25 [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.05.2023

Прийнята до публікації 19.05.2023